

KENDİ ADASININ MİMARİ: OSMAN SERHAT ERKEKLİ

OZAN ÖZTEPE

Şairleri şiir yayımlamaya başladıkları tarihe göre 10'ar yıllık kuşaklar içerisinde konumlandırmak poetikalarını tanımlamada kolaylık sağlayan bir yöntem. İlk şiirini 1970 yılında yayımlayan Osman Serhat Erkekli'yi 70 kuşağı içerisinde konumlandırmak, önerdiği poetik düşünce ve dönemin ürettiği verim bağlamında zorlayıcı bir durum. 70 kuşağı'nın iki ana izleği toplumcu duyarlılık ve II. Yeni sonrası üretilen verimler bütünü olarak özetlendiğinde Erkekli'nin şiiri kendisini ayırıştırıyor. Erkekli 1973 yılında henüz 18 yaşındayken yayımladığı ilk şiir kitabında kendi poetik düsturunu ortaya koyuyor: 'Düşünen Şiir'.

Düşünen Şiir

Erkekli ilk şiir kitabı *Dizgi Yalınışa Yok*'ta Orhan Veli, Oktay Rifat ve Melih Cevdet Anday'ın *Garip* kitabının önsözü niteliğindeki I. Yeni'yi tanımlayan 'Garip' metnine benzer nitelikte kendi poetik metnini yayımlamıştır. 'Düşünen Şiir' görüşünü oldukça genç yaşta dile getiren Erkekli şiiri olabilen en saf, aracısız, salt düşünceden varolan hali ile kurgulamayı önerir. Erkekli'nin önerdiği 'Düşünen Şiir' kendi niteliğiyle; felsefe, bilim, matematik ve karikatürle ilişkili, sabit biçim özelliği bulunmayan, olabildiğince az öğeden yararlanan, kısa, saf, yalın bir şiiri tanımlamaktadır. 'Düşünen Şiir' görüşü 1970'li yılların şiirinin ana akım düşüncesi

olan toplumcu duyarlılık ile ortaklık taşımamaktadır. Erkekli önerdiği şiirin kendi deyişi ile 'siyasanın tutsağı olmasına' karşı durduğunu belirtir.

Erkekli, 'Düşünen Şiir' ile 1973'te ortaya koyduğu poetik vadi 1976 yılında geliştirerek *Düşünen Şiir Akımı Kuramı ve Ürünleri* isimli kitabı yayımlamıştır. Bu kitapta fikirlerini şiir ve metinlerle temellendiren Erkekli poetik düşüncesini ana maddeler olarak özetler: "Şiirin biçimi olmamalıdır -Şiirde humor bir olanak olarak değerlendirilebilir (Karikatür Yazmak), -Matematik akılcılık ortak paydasında şiirle ilişkilendirilebilir".¹

Eriyen Terazi İçinde Olma Hali

Osman Serhat Erkekli şiirinin temel izleği 'varlık sorunsalı' olarak tanımlanabilir. Erkekli'nin her döneminde varlığın zaman ve mekân içerisindeki konumu, devinimi / devinimsizliği şiirine izlek oluşturmuştur. Onun varlık sorunsalı şiir verimi bağlamında üç faz gösterir; rasyonel düşünce özelinde varlık tanımı, dinî yorum / metafizik özelinde varlık tanımı ve sübjektif duyarlılık bağlamında varlık tanımı. 1970-1978 arası şiirlerinde Erkekli, 'Düşünen Şiir' önerisine koşut şekilde varlığı akılcı, rasyonel düşünce sistemi dahilinde yorumlar; sentimental duyarlılık geri plandadır, şiire en yalın hali ile ulaşma çabası vardır; "yeni doğmuşum/ yaşsız

bir yaşlı kucağımda/ ödünç aldığım canıyla/ taşıyorum şiiri" (1973), "son isteği sorulduğunda/ fıkraya anlatın dedi/ anlatılar ama gülmedi" (1973). 1978-1989 yılları arasında Erkekli, *Yerlere ve Göklere Dair* isimli kitabını aralıklarla farklı betikler şeklinde yayımlamıştır. Bu dönem şiirlerinde Erkekli varlık sorgulamasını metafizik araçlarla tanrı - yalvaç - insan üçgeni özelinde kurgular; "Onlar ki, karanlıktan korkan körler gibi korkuyorlar ölümden. Ölümle karşılaşınca, denize düşmüş bir damla gibi, mutsuz oluyorlar. Ve istiyorlar ki, deniz ölsün, damla yaşasın..." (1978), "Sonsuzluk olmak'tır. Onlara bunu söyle. Ey, her şeyin sonlu olması'nın sonsuzluğu! Ey, içinde oluş'un dışında hiçbir şeyin kalmaması!" (1979). 1989 sonrası şiirlerinde Erkekli varlık sorunsalını tanımlarken 'Düşünen Şiir' kavramının aksine 'duygu' yoğunluğunu şiire dahil etmiştir. Yalnızlık, umutlu / umutsuz olma hali yarattığı şiir öznelerini betimlemiştir: "Tabutumu hangi ağaçtan yapacaklarsa/ O ağacı sevmiyorum ben" (2000), "Yapraksız bir ağaç gövdesi gibi/ Kaldığımda iskeletimiz/ Yeni bir bahar göreceğ miyiz?! Senden fişkıran o güller/ Sen değil misin ey şair" (2000).

İmge'nin Önlenebilir Yükselişi

Osman Serhat Erkekli önerdiği şiirde imge kullanımını tamamen yadsımamakla beraber imgenin ne'liğini sorgular ve şiirde aşırı

imge kullanımının şiirin sahiciliğini, içtenliğini yitirmesine sebep olduğunu savunur. Erkekli'nin imge anlayışı imgenin şiirin bütünü ile kurduğu anlam / bağlam ilişkisinden doğar. Şair-öznenin ortaya koyduğu şiirsel düşünce gerçek ve sahicı olan ile ilişkisini yitirmemek kaydıyla imge şiire dahil edilir. 2001 tarihinde kaleme aldığı 'Yeni Bin Yıl Şiir Bildirgesi'² özellikle 80 kuşağı imgeci şiirine karşı bir duruş olarak tanımlanabilir. 80 kuşağı imgeci şiirini "imge salatası" olarak tanımlar ve imgenin şiir bütününde anlam ile kurduğu dengeyi sorgular. Erkekli'ye göre 80 döneminde şair sokaklardan çekilmiş, yer ve zaman öğeleri kesintiye uğramıştır. Bu kesinti hali şairin kendi kurduğu sahte gerçekliklerle şiiri suni bir şekilde üretmesine sebep olmuştur. Erkekli aşırı imge kullanımı bir nevi dil kirlenmesi olarak tanımlamaktadır.

Sahicilik – Katharsis İlişkisi

'Sahicilik' kavramı Erkekli'nin yapıtları bağlamında önemli bir yer edinmektedir. Bir bakıma şiirde anlatılan olayın / olgunun imgesel, izafi yönünden ziyade sahicı / reel yönünün ifşasını tanımlar. Erkekli şiirde sahicilik halini bir değer unsuru olarak yorumlar ve aşırı imge kullanımının şiirin sahiciliği ile ters orantılı olduğunu savunur.

Katharsis kavramını ilk olarak Aristoteles *Poetika*'da sanat eserinin insan ruhunda yarattığı etki, onu kötülüklerden arındırma yetisi, ruhu özgürlüğe ve tarafsızlığa kavuşturan bir retorik şeklinde tanımlamıştır. Erkekli, şiirin 'gerçek-

lik' (sahicilik) ve 'hakikat' ile olan ilişkisi kurulduca okuyucudaki katharsis etkisinin yoğunlaşacağını savunur. Erkekli'nin savunduğu şiirin sahicilik yönü ve katharsis etkisi Ataol Behramoğlu'nun 'Organik Şiir' düşüncesi ile koşut özellik gösterir. Behramoğlu önerdiği organik şiir kavramı bağlamında yapay, mekanik şiire karşı duruş sergiler ve şairin gerçek dünyayla temas halinde kurduğu iletişimden şiire ulaşabileceğine vurgu yapar.³

Cemal Süreya'nın 'Şairin hayatı şiire dahildir' yorumu Erkekli'nin şiirdeki 'sahicilik' kavramına koşut bir yaklaşım gözetmektedir. Erkekli benzer şekilde şairin yaşamdan ya da yaşantısından gelen doğal yanının, ruhun süzgecinden geçirilerek şiire, metne aktarılmasını savunur.

Yerlere ve Göklere Dair

Yerlere ve Göklere Dair, Osman Serhat Erkekli'nin diğer kitapları ile mukayese edildiğinde dil, anlam ve üslup açısından bağımsızlaşan, farklı zamanlarda ((1978 (1. Betik), 1979 (2. Betik), 1984 (3. Betik), 1985 (4. Betik), 1986 (5. Betik), 1987 (6. Betik), 1987 (7. Betik) ve 1989 (8. Betik)) yazılmış 8 betiği barındıran yapıttır. Toplu haliyle 2002 yılında yayımlanan kitap Erkekli'nin ilk dönemlerde önerdiği 'Düşünen Şiir' anlayışından bağımsız, anlatımcı / epik dile sahip, mensur şiir biçimindedir. Kitap genel itibarı ile metafizik konu özelliği göstermekle birlikte daha çok varlığı merkeze alan bir nevi iç hesaplaşmanın kitabıdır. Şair-özne kitapta zaman zaman Tanrı kimli-

ğinde, zaman zamansa yalvaç silüetinde beden bulur. Tanrı - yalvaç - insan denklemi kurulur ve Ene'l Hakk söylemine koşut bir dil ortaya çıkartılır.

Erkekli, *Yerlere ve Göklere Dair*'de Kur-an'ı Kerim'deki söylem tarzını örnek almış izlenimi vermektedir. Tanrı rolündeki şair-özne insanlara doğanın ve insanlığın varoluşsal niteliklerini aktarmaktadır: "Sanki bir yara var göklerde ve bu yüzden ölüyorlar. Ama o yaranın kanıdır canlılığın damarlarında dolaşan. / Unutmasınlar, ölüm yorulabilir ve dinlenebilir bir şiire. Ve onlar ölümsüzlük sanabilir bunu. Yerleri vegöğleri uykusuz sanıyorlar çünkü." Erkekli'nin *Yerlere ve Göklere Dair* kitabında yaratıcı rolü üstlenmesi varoluşu tanımlamak amacıyla topluma karşı poetik bir tavır olarak da yorumlanabilir.

Arthur Rimbaud yakın arkadaşşı Paul Demeny'e gönderdiği 1871 tarihli mektubunda şairin yalvaç olma halini tanımlamıştır: "Yalvaç olmak, görülmezi gören olmak... Tüm anlamları uzun süre, sonsuzca ve bilinçle bozup değiştirmekle kendini yalvaç; görünmezi gören kılar ozan. Sevginin, acının, çılgınlığın bütün biçimlerini bozup değiştirmekle... tüm ağuları kendi arar, onları kendinde tüketir ve bunların ancak özünü tutar kendinde. Dille anlatılmaz bir kıyınçtır ki bu, burada ozanın artık büyüye gereksinimi vardır, bu acıda ozan, herkes arasında büyük sayrı, büyük canı, büyük lanetli olur -ve de yüce Bilgin!-"⁴ Şair olmak yalvaç olma hali ile özdeşleştirile-

Humor; Erkekli'nin şiirde sıkça değerlendirdiği bir imkândır. 'Düşünen Şiir' bağlamında humor, karikatürün ve düşüncenin metin içerisinde ikame edilmesine denk gelmektedir.

rek hakikate varma yolunda bir nevi üst kimlik olarak betimlenmiştir. Şair, yalvaç kimliği ile kurduğu iktidarı hakikate ulaşmada bir araç olarak değerlendirir.

Melih Cevdet Anday da Pablo Neruda'dan alıntılarla şair-yalvaç denliğini Rimbaud'ya koşut şekilde tanımlar: "Ozanlık yalvaçlıktır, ama olacağı bilme anlamında değil, olması istenilenin dile getirilmesi anlamında..."⁵

Platon'un *Devlet*'inden kovulan, Kur'an'ı Kerim'de tekinsiz bir konumda tutulan şair, *Yerlere ve Göklere Dair*'de yaratıcı-tanrı silüetine bürünerek varlığını en üst konumda tanımlama / adlandırma yöntemini seçer. Şair-özne edindiği 'yaratıcı' konumunda yalvaça ve insanoğluna seslenir.

Yerlere ve Göklere Dair edebiyat ve felsefenin arakesitinde konumlandırılabilir. Bu nitelikleri bağlamında *Böyle Buyurdu Zerdüşt* ile kesişen noktalara sahiptir. Nietzsche'nin üst-insanı *Yerler ve Göklere Dair*'de yaratıcı dili ile konuşan şair-özneye denk düşmektedir. Gerçek üst-insanın gerekse yaratıcının sözleri insanoğlunun varoluşunu bütünler niteliktedir: "Onlar derilerinden hoşnut, ama kendilerinden hoşnut değildirler. Ve bazıları canlılıklarını kavrayamamış gibi yaşarlar/ Onların yaşayışı ölümün her şeyinden kaçamak yapmaktır. Onlara bunu söyle."

Biçem ve Biçim

Osman Serhat Erkekli'nin önerdiği şiir 70 ve 80 kuşağı egemen şiir anlayışı dışında konumlanmıştır. Üslup bağlamında irdelendiğinde Erkekli'nin şiiri yalın, kısa ve duru bir şiirdir. İmge kullanım yoğunluğunun bilinçli bir şekilde azaltılması ile Erkekli açık, içten bir şiir ortaya koymuştur. Humor kullanımı, açık dili ve kısa mısra kurulu-

mu ile Garip şiirine koşut özellik göstermektedir.

Humor; Erkekli'nin şiirde sıkça değerlendirdiği bir imkândır. 'Düşünen Şiir' bağlamında humor, karikatürün ve düşüncenin metin içerisinde ikame edilmesine denk gelmektedir. İmgenin 'anlam'ın ardında konumlandırılması Türkçe kelime kullanımındaki duruluk, kısa şiir / kısa mısra tercihi şiirdeki yalınlık hissini kuvvetlendirmektedir. Özellikle ilk dönem şiirlerinde Erkekli noktalama işaretlerini şiir dışında tutmuştur. Mısraı küçük harf ile başlatmayı tercih etmiş ve birçok şiirde şiire ad vermemiştir. Bu hali ile ilk dönem şiirleri biçim bağlamında yalın metinler halini almıştır.

Osman Serhat Erkekli

Tematik Çeşitlilik

1973'te yayımlanan ilk kitabı *Dizgi Yalınış Yok*'ta kanon oluşturma isteği ile yola çıkan Erkekli peşi sıra yayımladığı kitaplarda konu bağlamında tematik çeşitliliği yeğlemiş ve sabit, değişmez bir poetika inşası üzerinde ilerlememiştir. Erkekli günümüze dek derlemeler hariç 11 şiir kitabı yayımlamıştır. İlk dokuz belirli bir tema üzerine yazılmış şiir kitaplarıdır, son iki kitap ise dönem şiirlerinin derlemesi şeklin-

dedir. *Dizgi Yalınış Yok*'ta Erkekli kendine özgü bir şiiri önermektedir. "Dizgi Yalınış Yok" cümlesinde dilbilgisi kurallarına istinaden dizgi yanlış bulunmaktadır. Bu bağlamda şair-özne 'ben' merkezli kendi sentaksını / kendi mantığını önermekte ve önerdiği sentaksı 'Düşünen Şiir' olarak yayımlamaktadır. Erkekli, tek formalık ikinci kitabı *Fahişe ve Genelev Şiirleri*'nde (1975) ironik bir anlatımla cinsellik sorgulaması üzerinde yoğunlaşır. *Fahişe ve Genelev Şiirleri* 1976'da yayımlanan *Düşünen Şiir Akımı* ve *Dizgi Yalınış Yok* kitapları arasında konu ve poetik vaat bağlamında bağımsız bir kitap niteliğindedir. 1976 yılı sonrası şiirlerinde Erkekli'nin kurduğu poetika deltaşmaya başlamıştır. Bir taraftan 'Düşünen Şiir' izleği devam etmekle beraber anlam ve üslupta çeşitlilik oluşmuştur. 1976'nın sonlarına doğru yayımlanan *Yalınışın Yedi Rengi* ve 1977 tarihli *Gülgün ile Nergis*, 'Düşünen Şiir' kanonuna tezat şekilde 'duygu'nun ön plana çıkarıldığı kitaplardır. *Gülgün ile Nergis*'te Erkekli anlatımcı ve kısmen epik bir dil önermiştir. 1978 tarihinden itibaren yayımlamaya başladığı *Yerlere ve Göklere Dair* betiklerinde ise anlatımcı ve epik dil kendisini tamamen belirginleştirmiştir. Erkekli; 1979'da yayımladığı 'Osman Serhat'ın Şiir Kitabı' isimli 8 sayfalık betikte deltalıştırdığı poetik söyleminde lirik bir dil tercihinə yönelmiştir. Dizerlerdeki sözcük sayısı azalmakla beraber dize sayıları artmıştır. 1981 tarihli 'Atatürk Sonsuzlaması' Erkekli'nin betiklerindeki tematik çeşitliliğe bir başka örnek olarak gösterilebilir. Atatürk'ün 100. doğum yılı için hazırladığı betikte Erkekli diyaloglar ile beden bulan kısa bir piyes şeklinde kitabın çatısını kurmuştur. Dört yıl sonra yayımladığı *Okşamamış Günler*'de kitabın çatısı tabiat-insan ilişkisi bağlamında va-

roluş üzerine kurulmuştur. Erkekli'nin yayımlanan son iki şiir kitabı derleme niteliğindedir ve 1980'li yıllar ile 2000'li yılların başı arasında yayımlanan şiirlerden mürekkeptir. İlerleyen zaman özelinde Erkekli yalnızlık, hayal kırıklıkları gibi konuları şiirlerine dahil etmiştir.

Kendi Adasının Mimarı

Osman Serhat Erkekli'ye göre şair kişi şiir yazan, şiir söyleyen ama aynı zamanda 'susan' kişidir de; "..... işte o an sustuğum da şiirdir.... zaman geri gelmeyeceğine göre; bütün anlar birbirinden değişik ola-

caktır. Bir bakıma susuşun da bir an olduğunu düşünürsek; susuştan susuşa ayırım olduğu ortaya çıkar. Bir susuş şiir olabilir, her susuş şiir değildir."⁶ Erkekli'nin tanımladığı 'şiirde susmak' kavramının mimarlık sanatında da koşut değeri bulunmaktadır. Mimari bağlamda üretilen mekânın şiirselliği / estetiği mekânın yapılı kısmı kadar yapılmamış; bilinçli bir şekilde boş bırakılmış kısmından / hacminden ortaya çıkmaktadır. 45. şiir yılını geride bırakan Osman Serhat Erkekli ürettiği poetik verim dahilinde kendi adasının mimarı olarak adlandırılabilir. ●

KAYNAKLAR

- 1) Osman SERHAT, *Düşünen Şiir Akımı*, Kendi Yayını, İstanbul, 1976, 1.bs., s.10-12.
- 2) Osman SERHAT, Mehmet SARMAS, Ahmet GÜNBAŞ, *Yenibinyıl Şiir Bildirgesi*.
- 3) Ataol BEHRAMOĞLU, *Yaşayan Bir Şiir*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2007, 1.bs., s.81.
- 4) Tahsin SARAÇ (çev.), *Rimbaud'nun Mektupları*, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 1985, s.22.
- 5) Melih Cevdet ANDAY, *Paris Yazları*, Adam Yayınları, İstanbul, 1982, 1.bs., s.59.
- 6) Osman SERHAT, *Dizgi Yalnızı Yok*, Kendi Yayını, İstanbul, 1973, 1.bs., s.3.

CENK GÜNDOĞDU

evvel leyla

bir tereddüt için attın kendini dünyadan
tuhaf harflerin kaldı, uykusuz
huzursuz, kısa gölgesi kadar kısa, -bu fena
tutamadın anlattın bileklerini imlasız
uzun matadorlara, eğri çoraplara, tükenmiş ışığın
saplı karanlığına erderhaların, -bu doğru değil

doğru bir sonsuzluktan
üzgün akan omuzlarını, -bu ağır
isyanla taşırdığın coşkun uçurumları
uyurken açık unutulduğun bahçeyi
kapadığın radyoyu anlattın, güzelliğinde gezen zehri
tıkanan damarlarını bir hallaçla

bu yüzden vardığın eksiklik, ele verdiğin hayat
bıraktığın ateşe eklediğim su, -bu çok oldu
çıkardığın gözlerimi alan gerçek, ince bir kahır
benim gençliğimdir, -bu olmadı gecikmiş leyla
hafızamı aldığın yerdeyim, uyumsuz
akortsuz, ışiksiz, sözsüz, elleme, -bu böyle
imkânsız bir yağmurun mızrağıyla yaralı öfkem!